

Ett magnifikt eko av en död minister

General de Gaulles vapendragare, kulturministern André Malraux, har hamnat i Frankrikes *Hall of Fame*. Carl Rudbeck rapporterar om tredje bandet av hans samlade skrifter.

I november förra året, på tjugotvåårsdagen av hans död, fördes under stor pompa André Malraux aska till Panthéon i Paris. Under samma kupol vilar motståndsskåpsmännen Jean Moulin som när han fördes till Panthéon blev föremål för ett mäktigt liktal, *oraison funèbre*, av just Malraux. André Malraux är en vårt sekels mest osannolika gestalter – äventyrare, romanförfattare, minister och konstfilosof. Om den gamla klichén "hans främsta konstverk var hans liv" någon gång är sann så är det just om honom.

Saklitteratur

André Malraux
Œuvres complètes, vol. 3.
Utg: Marius-François Guyard.
Bibliothèque de la
Pléiade/Gallimard, 1996

Malraux växte upp under småborgerliga och ganska knappa yttre omständigheter. Han gick aldrig på någon av de stora skolorna som vanligen fostrar Frankrikes politiska och intellektuella eliter. Hans författarskap började i en vagt surrealistisk anda men inbringade inte några större penningssummer. När han inte kunde försörja sig ståndsmässigt på sina skrifter beslöth han att bege sig till Kambodja, då en del av det franska kolonialväldet, för att där plundra ett Khmer-temple på dess reliefer. Bytet skulle säljas till en rik amerikansk samlare. Plunderingsresan slutade i ett fiasko. Malraux och hans hustru Clara haffades av polisen och anklagades för stöld. Efter många turer, bland annat en första fällande dom, lyckades han emellertid ta sig tillbaka till Frankrike.

Antikolonial tidning

Denna misslyckade expedition blev ändå av avgörande betydelse för Malraux som snart var tillbaka i Indokina, där han försökte starta en tidning med en för tiden både djärvt och radikal antikolonial tendens. Han var bland de första att inse att de gamla kolonialväldena inte skulle överleva ett europeiskt krig: "Allt vi kan hoppas att råda är ett slags kulturellt våld, en sfär av värden."

Asien kom att utgöra miljön för två av hans bästa romaner, mästerverket *La Condition humaine* (Människans lott) och *La Voie royale*, som av någon anledning aldrig har översatts till svenska och handlar om två tempelplundrare i Kambodja. Varken i dessa eller i *L'Espoir* (Förtrivla ej) som har spanska inbördeskriget som miljö är Malraux egentligen framstående som epiker eller historieberättare.

Människans lott. André Malraux verk och hans liv kan läsas som retoriskt magnifika protester mot det skändliga faktum att vi alla en dag skall dö. Självt dog han mycket riktigt också, 1976, och sedan i november i följl vilar han i Panthéon.

Hans romaner är redskap för hans filosofi eller världsåskådning; deras styrka, och det gäller i högsta grad *Förtrivla ej!* som har beskrivits som ett reportage snarare än en roman, ligger i en rad enskilda scener, inte i en framåtskridande berättelse. Kanske tyckte han också själv så eftersom han efter *Valnötsstråden* i *Altenburg* övergav skönlitteraturen, dels för konstfilosofiska resonemang i verk som *Le Musée imaginaire*, dels för *Antimemoires* och andra självbiografiska texter som tillsammans med hans mäktiga *Oraisons funèbres* och det aldrig tidigare utgivna romanfragment samlats i denna tredje volym av hans *Œuvres complètes*. (de första banden innehöll romanerna, de sista två ägnas hans konstfilosofiska betraktelser).

Det som först slår läsaren av *Antimemoirerna* är att de påminner om romanerna. Samma fragmentariska konstruktion; här finns inte ens ett försök från Malraux sida att enkelt berätta om sitt liv från början till 1967, då boken först kom ut. Den består till största delen av pregnanta och dramatiska scener från hans påstådda upplevelser under andra världskriget eller djuplodande samtal med denna världens stora: de Gaulle, Nehru, Mao Tse-tung.

Och det är minsann inga småpolitiska pratstunder han ägnar sig åt. Inte sällan handlar det om civilisationens öden, konsten, livet och

grå stora ämnen eller kanske ett enda stort ämne: människan inför döden. I *La Voie royale* säger den döende tempelplundraren: "Det finns ingen död, det finns bara jag som skall dö". En av huvudpersonerna i "Människans lott" uttrycker det så här: "Det tar 60 år att göra en människa och när hon är färdig duger hon bara till att dö".

döden. För de Gaulle och för Nehru hyser han en stor beundran som kanske också gäller den Mao som företog Den långa marschen, en heroisk bragd som hjälteyrkaren Malraux inte kunde hindra sig själv från att beundra. Men annars finns en viss skepsis inför de kinesiska ledarna, inte så att han anklagar dem för det folkmord och massmord som de faktiskt var i färd med att begå, Malraux var ju trots allt på ett diplomatiskt uppdrag, men inte heller faller han i farstun för det han mötte i Kina, som så många andra gjorde under dessa år. Det finns, om man läser *Antimemoirerna* välvilligt, en skepsis i hans inställning. Och inte utan gillande låter han Nehru, som förvisso inte var någon opartisk betraktare, säga: "Varje gång Kina åter blir Kina blir det imperialistiskt igen."

Antagligen är det fel att ens försöka läsa *Antimemoirerna* som vore de ett historiskt dokument; de handlar djupast sett varken om de Gaulle, andra världskriget, Nehru eller Mao utan om författaren själv och några av hans favoritämnen. Malraux har bytt genre, han har lämnat skönlitteraturen och gått över till en annan typ av prosa, men hans besatthet av döden och konsten, av politik som heroisk handling, förblev oförändrad.

Hans författarskap präglas av en enastående konsekvens där han hela sitt författarliv var trogen nå-

gra stora ämnen eller kanske ett enda stort ämne: människan inför döden. I *La Voie royale* säger den döende tempelplundraren: "Det finns ingen död, det finns bara jag som skall dö". En av huvudpersonerna i "Människans lott" uttrycker det så här: "Det tar 60 år att göra en människa och när hon är färdig duger hon bara till att dö".

Malraux författarskap präglas av en enastående konsekvens där han hela sitt författarliv var trogen några stora ämnen eller kanske ett enda stort ämne: människan inför döden.

Inget kunde ändra detta faktum men konsten blev till slut för Malraux en tillflyktsort, den enda meningsfulla handlingen i ett meningslöst universum.

Både hans verk och hans liv kan läsas som retoriskt magnifika protester mot det skändliga faktum att vi alla en dag skall dö. Det går en rak linje i den franska litteraturen från Pascal, existentialist *avant la lettre*, via Malraux till Sartre och Camus. För Malraux var världen meningslös men genom den politiska revolten, sedan genom konsten, gick det att snickra ihop en provisorisk och prekärr mening, eller kanske tröst. I mycket var Malraux långt före sin tid och då inte bara i sin kritik av det kolonialistiska Europa. Han hade som få andra ett globalt perspektiv på konsten. Han rörde sig till synes bekymmerslöst mellan årtusenden och kontinenter.

En i etablissemanget

Mot slutet av sitt liv kom Malraux, den före detta tempelplundraren och revoltören, att framstå som en representant för etablissemanget. Man mindes bättre hur han som kulturminister under 1968 gått de Gaulles ärenden än hur han kämpat på den republikanska sidan i spanska inbördeskriget eller i den franska motståndsrörelsen. Kulturministern skymde bilden av den unge hjälten. Nu börjar kulturministern tona bort och ge plats åt författaren till en rad enastående böcker, som nu publiceras i de textkritiska, kommenterande editionerna. Även det som utgö sig för att vara memoarer eller tal börjar alltmer att pocka på en skönlitterär läsning.

Vad som är sant och falskt, vad som är historia och vad som är påhittat av en storslagen mytoman, framstår alltmer som ganska oviktigt. Malraux vilar i Panthéon bland Frankrikes stora. Han börjar också att inta sin plats som en av seklets märkligaste författare med en glans och retorisk magnificens som kan tyckas otidsenlig, men inte lämnar någon oberörd.

CARL RUDBECK

En osannolik återkomst

Den som följer engelsk politik för underhållningsvärdet har nu en särskild anledning att glädjas. Valkretsen Kensington och Chelsea har utsett en ny kandidat till parlamentet. Ledamoten Sir Nicholas Scott sparkades efter en dunkel men tveklöst alkoholeraterad kollaps under partikonferensen i höstas. När tusentals partimedlemmar samlades häromveckan för att utse en efterträdare föll valet på den notoriske Alan Clark.

England

Alan Clark är 68 år, son till en lord, ägare till ett slott, snobb, elitist, vivör, animal rights-aktivist, bilsamlare och innehavare av en trogen hustru som på goda grunder beskrivs som *longsuffering* i brittisk press. När Clark för tre år sedan publicerade sina synnerligen frispråkiga dagboksanteckningar från tiden i Thatchers regering var succén och skandalen total, i synnerhet som försäljningen hjälptes på traven av ett extra spektakulärt tabloidavslöjande om hur Clark vänstrat med både mor och dotter i en adlig familj. Clarks chanser att återuppta den politiska karriären tycktes lika grusade som hans framtida berömmelse som krönikör av en epok föreföll säker.

När Clark publicerade sina synnerligen frispråkiga dagboksanteckningar från tiden i Thatchers regering var succén och skandalen total.

Nu står han i begrepp att ta över ett *safe seat*, en parlamentsplats torics kan vara säkra på att behålla efter det stundande valet. Vad har hänt med John Majors tal om *family values* och det klasslösa sällskapet?

Svaret är att Kensington-Chelsea inte är det typiska konservativa valdistriktet, där konjunktursvängningar och skandalpress har inflytande. Vi är i det fashionabla och mycket välbärgade London. Här går Clarks charm hem, samtidigt som han är en spännande krydda. Man röstar självklart konservativt men ömmar för fattiga och sjuka. *Tory wets*, som sorten kallas. Medelklassigt vulgära thatcherister gör sig icke besvärs.

Finns det då något seriöst skäl att uppmärksamma Clarks återkomst till parlamentet? Ja, faktiskt. Den apolletterade Sir Nicholas Scott var EU-vänlig medan Clark vid sidan av allt annat är en Bryssel-hatande imperiefantast. Än mer signifikant är att alla kandidater i slutomgången var EU-skeptiker. Det verkar som om EU-skepticismen är på väg att bli *comme-il-faut* till och med bland de blötaste tories.

PER-OLOF BOLANDER